

De

NUMMER 1 /// JAARGANG 89 /// 4 OKTOBER 2013

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

*Samenwerken
met God*

Visie

**De echte Paulus over
werk in de kerk**

Gods grote verhaal en onze levensverhalen

Over narratieve prediking en narratief pastoraat

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, drs. Janneke Burger- Niemeijer,
drs. Peter Hommes, drs. Erik Koning,
dr. Hans Schaeffer.

Brede redactie kernredactie plus dr. Erik de Boer,
dr. Ad de Bruijne, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie, Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat met (abonnementen)administratie te maken heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie | www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-

Het abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m 31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

SMURFEN EN SPOREN VAN GOD

TEKST: BRAM BEUTE, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Zie je God aan het werk in deze wereld?

Deze zomer volgde ik bij Reinier Sonneveld een workshop over deze vraag. Hij begon bij Paulus in Athene. Paulus zegt dat God dichtbij elk mens is en citeert dan Griekse dichters: 'Uit hem komen wij voort.' God is aan het werk in de wereld, zodat mensen Hem zoekend en tastend zouden vinden. En inderdaad: de Atheners hebben een altaar voor 'de onbekende god' (Hand. 17:23, 27-28).

Als je dat bedenkt, houdt dat je als christen bescheiden: wij brengen God niet bij de mensen, Hij is allang met mensen en in de cultuur aan het werk. Nu ik er op ben gaan letten, zie ik voortdurend nieuwe sporen. Bijvoorbeeld in het verhaal van Harry Potter. Een gewone jongen neemt het op tegen de schijnbaar onoverwinnelijke macht van het kwaad. Toch verslaat hij die. Niet met geweld maar door liefde, vriendschap en opoffering. De liefde blijkt uiteindelijk zelfs sterker dan de dood. Is het toeval dat een verhaal met zoveel elementen uit het evangelie zo geliefd is?

Een ander voorbeeld: in de vakantie zag ik met mijn kinderen de film De Smurfen 2. Een grappig verhaaltje over blauwe smurven en grijze nepsmurven. Maar leidend in de film is de vraag naar identiteit: wordt die bepaald door je verleden of door datgene waarin je nu gelooft? De film toont de mogelijkheid van verandering: hoe rot je ook bent door je afkomst, je kunt totaal veranderd worden en opnieuw beginnen. En alweer: sluit dat niet aan bij een diep menselijk gevoel van onvrede en verandering naar vernieuwing? Het kan gemakkelijk banaal klinken. Wedergeboorte herkennen in een animatiefilm uit Hollywood. Maar was dat ook niet wat Paulus deed: zien hoe God aan het werk was in een stad die vol stond met afgodentempels?

Over vier weken verschijnt de Special
over het thema Gewond door het leven.

Lees meer hierover op pag. 17!

IN DIT NUMMER

OP VERHAAL KOMEN

IN DE KERK

Narratief of verhalend preken is lange tijd met argwaan bekeken, maar narratief en gereformeerd staan niet per se tegenover elkaar. Elke Bijbeltekst is een venster op Gods verhaal en: 'Iedere hoorder gaat naar huis met zijn eigen preek.'

LEVENSVERRHALEN EN

GODS GROTE VERHAAL

Een levensverhaal is het verhaal waarmee iemand zijn levensloop interpreteert en ervaart. Het is heilzaam wanneer iemand zijn/haar levensverhaal leert plaatsen in het licht van Gods verhaal; dat is wat er gebeurt in narratief pastoraat.

VISIE

Wij leven in de verwachting dat Jezus terugkomt. Die toekomstvisie zal alleen inspireren als zij zichtbaar wordt: geloven en zien hebben alles met elkaar te maken. Wat laat de christelijke gemeente zien van haar toekomstverwachting?

EN VERDER

11 WWW.DEREFORMATIE.NL /// 12 BOEKBESPREKING GODS VERHAAL EN DAT VAN MENSEN ///

13 COLUMN SAMENWERKEN MET GOD /// 14 DE PASTOR ALS TOLK EN GIDS /// 17 AANKONDIGING

SPECIAL GEWOND DOOR HET LEVEN /// 18 BIJBELTAAL MOZES' OPVOLGER /// 22 BOEKBESPREKING DE

ECHTE PAULUS OVER VROUWEN IN DE KERK /// 24 UIT DE KERKEN /// 24 NIEUWS EN PERSBERICHTEN

Op verhaal komen in de kerk

De kracht van narratief preken

TEKST: BAS LUITEN, HOOFDREDACTEUR EN PREDIKANT TE AMERSFOORT - DE HORSTEN ///

Verhalend preken ('narratief') is in gereformeerde kring lange tijd met argwaan op afstand gehouden.

We willen preken horen, geen verhalen. Maar hoe houdbaar is die stelling? Is de kritiek terecht en missen we daardoor niet iets wezenlijks?

Collega Kees van Dusseldorp heeft in zijn proefschrift dat vorig jaar verscheen, *Preken tussen de verhalen*, een belangrijke bijdrage geleverd op het gebied van verhalend preken. In een uitgebreid onderzoek laat hij zien wat er bij narrativiteit komt kijken en hoe verschillend je daarmee om kunt gaan. Zijn dissertatie kan ik niet adequaat samenvatten in een paar kolommen, wel wil ik een poging doen de kern van de inhoud weer te geven en het belang ervan te duiden.

Groot verhaal In de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw werd er geëxperimenteerd met verhalende preken. Vanaf het begin zat daar ook een zeker verzet in tegen de prediking die als dogmatisch en analytisch werd ervaren. De bedoeling was om het Bijbelse verhaal terug te vinden en authentiek te vertellen. Dit verlangen werd gesteund vanuit de antropologie. De mens werd ontdekt als een narratief wezen: iedereen denkt bewust of onbewust in verhalen. Daarom is het verhaal de beste manier

om de boodschap over te brengen. Niet dat dit eenvoudig is, want ieder beleeft zijn eigen verhaal, ook al gaat het om dezelfde gebeurtenis. Verhalen zijn altijd persoonlijke interpretaties. Dat geldt voor iedere hoorder en net zo goed voor de prediker.

Wetenschappelijk kan dat op een aantal manieren en op verschillende niveaus worden aangetoond, zoals Van Dusseldorp laat zien. Dat is ook de reden waarom narratieve prediking kan doorschieten in subjectiviteit. Het vertrekpunt ligt dan niet bij de feiten van de Bijbel of de historiciteit daarvan, maar bij het verhaal dat de werkelijkheid interpreteert en herkenbaar wil overbrengen. Bekend is Nico ter Linden met zijn Bijbelse herversellingen onder de titel *Het verhaal gaat*, waarin hij waarheid vertelt die wat hem betreft niet echt gebeurd hoeft te zijn. Vanuit gereformeerde hoek werd hierop uiterst kritisch gereageerd. Met dergelijke verhalen is de mens in gesprek met zichzelf, niet met God, zo werd gezegd. Toch kwam ook vanuit de theologie vraag naar het verhaal, om de eenvoudige reden dat in de Bijbel historische

De ene boodschap van een prediker komt terecht in allerlei bestaande levensverhalen. Iedere hoorder maakt op zijn eigen manier contact met het verhaal van God. Dat is door geen mens te overzien of te sturen! /// foto Erik Bugel

verhalen worden verteld. Stuk voor stuk staan ze in het kader van 'het grote verhaal van God'. Ook nieuwtestamentische brieven werden geschreven in deze context, terwijl gelijkenissen met opzet werden gekozen als narratief model om mensen te bereiken. Het gaat in de prediking om het doorgaande verhaal van God en mens, om dat ook vandaag te beleven. Het verhaal brengt ervaring met zich mee en roept die op.

Gewonnen geven Na dit overzicht komt Van Dusseldorp tot een eigen evaluatie. Uitvoerig bespreekt hij de vraag of het spreken vanuit Gods grote verhaal per definitie schadelijk moet zijn voor de betrouwbaarheid van de Bijbel en de verkondiging daarvan. Positief geformuleerd: kan een narratief perspectief iets bijdragen aan gereformeerde prediking? Hier zit de ziel van het boek. De auteur laat zien dat de exegese van de Bijbel vraagt om het verhaal, als Gods aanspraak op het leven van de mens. De historiciteit van de Bijbel is belangrijk, maar zij kan op zichzelf niet de boodschap zijn van een preek. De Bijbel als verhaal van God geeft oog en oor voor andere aspecten, zoals betekenis en interpretatie, de aanspraak en het verstaan ervan, de participatie en identificatie met de boodschap. 'Wanneer deze aspecten worden weggedrukt, ligt het gevaar van objectivering van de Bijbel dichtbij. Voor de prediking van het evangelie is dat een zeer schadelijk risico.'

Van Dusseldorp acht het een illusie dat je de betekenis van een Bijbeltekst objectief kunt vaststellen. Interpretatie is er altijd, ook in het benoemen van de

betekenis voor vandaag. Van belang is het die betekenis transparant te laten zijn, zodat de hoorder mee kan gaan in de bedoeling van de preek. De auteur

'Het gaat in de prediking om het doorgaande verhaal van God en mens, om dat ook vandaag te beleven'

pleit voor meer ruimte in de prediking voor aspecten die minder rationeel zijn. Heilshistorisch en exemplarisch vormen geen zuivere tegenstelling, ze zouden kunnen samengaan. Het gaat niet alleen om verstaan en begrijpen, doel is vooral dat de hoorder zich gewonen geeft aan Gods verhaal in zijn leven.

Verbinding Vervolgens laat Van Dusseldorp zien hoe de identiteit van de mens steeds meer wordt ervaren als een dynamisch proces van zelfbeleving, in een voortdurende interpretatie van zichzelf in interactie met de omgeving. In je levensverhaal blijkt wie je geworden bent. De vraag is welke invloed de prediking daarop kan hebben. Het antwoord ligt in de verbinding met het verhaal van God.

Fundamenteel is hoe God vertelt over de schepping van de mens en de zondeval, de verzoening in Jezus Christus en de voltooiing van Gods koninkrijk. Daardoor krijgen mensenlevens doel en richting, hoop en geluk. Maar hoe groot deze werkelijkheid ook is, mensen hebben hiertoe geen andere toegang dan door taal en vooral door verhalen. Wil de prediker daarmee overtuigend zijn, dan zal hij zich moeten realiseren hoe narratieve communicatie verloopt.

Uiteindelijk gaat iedere hoorder met zijn eigen preek de kerk uit; het is maar net hoe de verbinding plaatsvindt tus-

sen Gods verhaal en het eigen levensverhaal. Die persoonlijke verbinding, daar gaat het om, anders heeft de preek zijn doel gemist.

Ruimte maken In een veelzijdig slot hoofdstuk laat Van Dusseldorp zien wat een narratief perspectief kan betekenen voor de praktijk van de prediking. Gods grote verhaal gaat verder, het heeft de roeping in zich voor de prediker en voor iedere christen om het te vertellen. Het verhaal gaat over God en tegelijk is het van God. De verteller gaat er wonderlijk deel van uitmaken. Dat maakt bescheiden en afhankelijk.

Niet elke preek hoeft de vorm van een verhaal te hebben. Wel gaat het erom de kracht van verhalen in te zetten. De prediker dient zich daarin te bekwamen. De auteur brengt de competenties in beeld die hierbij van belang zijn, terwijl hij blijft benadrukken dat het niet gaat om een maakbaar proces. Kernachtig formuleert hij: 'De prediker heeft het vermogen ruimte te maken voor het Verhaal van Gods genade in Christus door zijn preek zó te construeren en te vertellen dat daarin de verhalen van de hoorder, de tekst en hemzelf tot hun recht komen en verbonden worden.'

Hierop volgt een boeket aan praktische uitwerkingen, bij wijze van handreiking.

'Uiteindelijk gaat iedere hoorder met

zijn eigen preek de kerk uit'

Wonder Ik heb dit boek met belangstelling gelezen. De auteur helpt ons verder door uit te leggen wat narratieve prediking is en hoe

zij positief ingezet kan worden. Narratief en gereformeerd staan niet per definitie tegenover elkaar. Er ontstaat pas een tegenstelling wanneer het narratieve doorschiet in subjectivisme of wanneer het gereformeerde doorschiet

in objectivisme. Wat dat betreft kan er sprake zijn van een corrigerende werking, over en weer.

Het lijkt me belangrijk daarvoor open te staan. Mogelijk hebben wij te veel verdedigd en te weinig verteld. In ieder geval is de waarheid van de Bijbel als zodanig nog geen boodschap, die ontstaat pas als zij wordt verteld. Waaruit blijkt dat die vertelling van groot belang is! In de uitwerking hiervan ligt de waarde van dit boek.

Een ontdekking is dat iedere hoorder naar huis gaat met zijn eigen preek. Als predikant kun je dat nauwelijks geloven, want je probeert de dingen toch zo te zeggen dat ze niet voor verschillende uitleg vatbaar zijn. Toch komt je ene boodschap terecht in allerlei bestaande levensverhalen. Iedere hoorder maakt op zijn eigen manier contact met het verhaal van God. Dat is door geen mens te overzien of te sturen! Dit is het wonder van de heilige Geest. Maar de prediker wordt wel hierbij ingezet, met zijn gaven en deskundigheid.

Door dit van beide kanten te benadrukken, bewaart Van Dusseldorp een mooie balans. Dat Gods verhaal zich voltrekt in het leven van een mens is zijn wonder van genade. Zonder daar iets vanaf te doen, is het ook nodig te weten wat een verhaal met mensen doet en wat mensen met verhalen doen. Maakt het hierbij ook nog verschil of die mensen ouder of jonger zijn? Ik vraag dat omdat er in de erediensten toenemende aandacht is voor de kleine kinderen en de opgroeiende jeugd. Haast vanzelfsprekend vindt er in die momenten meer vertelling plaats, wat door ouderen nogal eens als kinderachtig kan worden ervaren. Hoe zal dat

dan zijn als de rest van de preek ook een vertelling wordt? Aan een verhaal valt nu eenmaal minder te snappen, het is meer impliciet en minder cognitief. Zal dat niet als onbevredigend worden ervaren?

Misschien is dit iets voor een tweede druk. Van Dusseldorp signaleert dit wel en hij schrijft dat niet iedere preek een vertelling hoeft te zijn, dat dat zelfs niet wenselijk is, maar daar is hij heel kort over.

Beperking Ten slotte houd ik toch ook moeite met de narratieve benadering. Het mag waar zijn dat elke Bijbeltekst een venster is op Gods verhaal en dat ook een brief van Paulus in de context staat van Gods verhaal, maar daarom is alles nog geen verhaal. In de brief aan de Romeinen

worden diepzinnige waarnemingen gedaan met een hoog cognitief gehalte en die is toch ook heel boeiend. Als de heilige Geest voor deze aanspraak kiest, waarom zou dit dan een dominante andere vorm moeten krijgen? Hier houd ik mijn aarzeling.

Wellicht komt dit mede door mijn eigen levensverhaal. Ooit was ik in Willow Creek en daar werd mij verteld dat een geloofwaardige preek voor tenminste 75 procent uit voorbeelden bestaat. Toen ik dat eenmaal doorhad, gingen die preken mij tegenstaan. Zo veel echt passende verhalen bestaan niet eens. Van Dusseldorp geeft zelf enkele voorbeelden van een uitgeschreven narratieve meditatie, onder meer over Psalm 130. Aan het eind van dat verhaal had ik veel geleerd over de wachter die uitziet naar de morgen. Dat was mooi! Maar veel verder kwam ik er niet mee. Zijn diepte van ellende vond ik gekun-

steld en aan het eind was ik kwijt dat het om een psalm ging. En vooral miste ik het doorgaande verhaal, naar Jezus Christus toe. Het verhaal bleef bij de poortwachter, binnen zijn horizon. Dat heb ik toch wel ervaren als een ernstige beperking. In de narratieve praktijk kunnen dus nog wel dingen gebeuren waar we verschillend over denken.

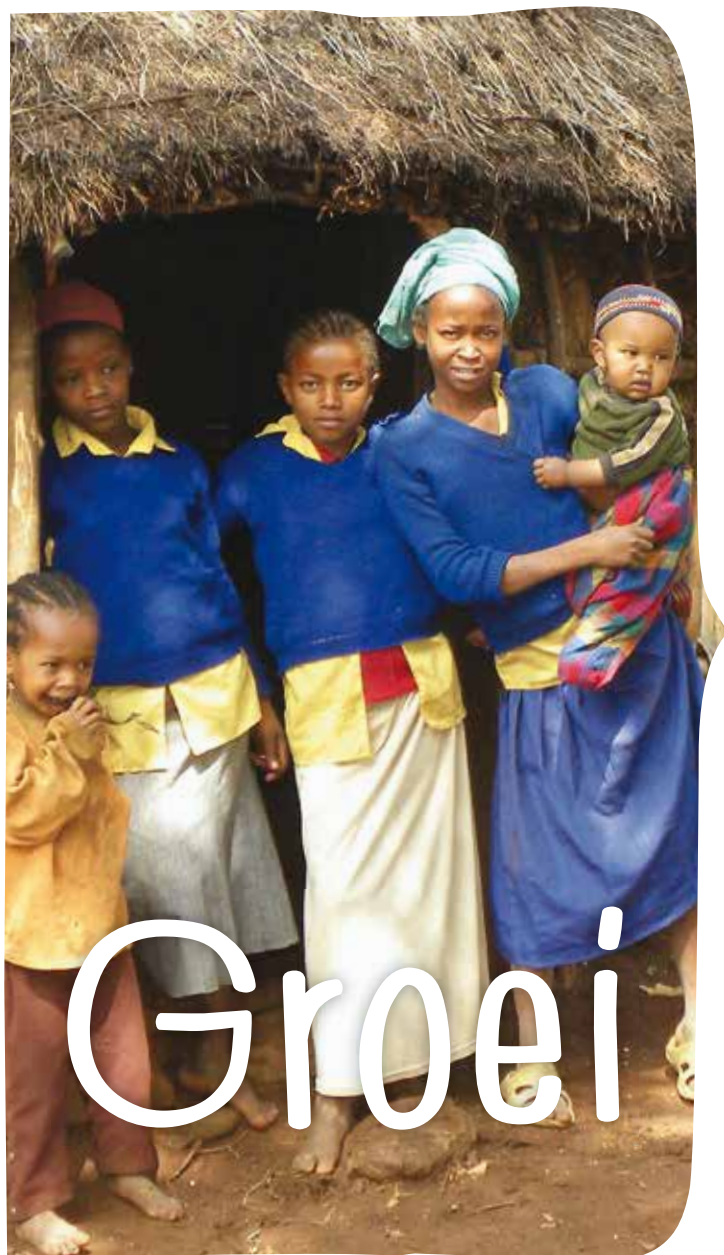
Doordenking Van Dusseldorp heeft ons gediend met een waardevol boek, waarin hij belangrijke waarnemingen doet en ons uitdaagt meer narratief te zijn. Zijn benadering is verrassend. Hij weet narratief en gereformeerd op een zorgvuldige manier aan elkaar te verbinden. Met zijn narratief perspectief wil hij zijn winst doen om als gereformeerd prediker midden in deze postmoderne cultuur te staan. Dat is verdere doordenking waard. Want hoe dit gaat in de praktijk kan nog heel verschillend zijn.

N.a.v. Kees van Dusseldorp, *Preken tussen de verhalen. Een homiletische doordenking van narrativiteit*. Utrecht (Kok), 2012. 303 blz., € 29,90.

sponsorprogramma van

Red ~~X~~ een
KiND

Groei mee!

ELK LEVEN IS EEN UNIEK GESCHENK VAN GOD

Dat geldt ook voor de duizenden kinderen in Afrika en Azië die wij ondersteunen. Wij willen dat elk kind veilig en gezond kan opgroeien in een liefdevol gezin, het liefst bij de eigen vader en moeder. Daarom steunen wij kinderen, gezinnen en hele dorpen.

WORD SPONSOR. GROEI MEE

→ REDEENKIND.NL ←

SPONSOR!

Levensverhalen en Gods grote verhaal

Over de waarde van narratief pastoraat

TEKST: PETER VAN DE KAMP, UNIVERSITAIR DOCENT PRAKTISCHE THEOLOGIE AAN DE TU IN KAMPEN EN AUTEUR VAN *VERHALEN OM TE LEVEN*; ZIE VOOR EEN RECENSIE PAG. 12-13 ///

Verhalen zijn er al zolang er mensen bestaan. Van verhalen kun je genieten en je kunt ervan leren.

Verhalen gaan over tradities en over normen en waarden, over God en mens. Verhalen kunnen een nieuw perspectief openen. Het is heilzaam wanneer iemand zijn/haar levensverhaal leert plaatsen in het licht van Gods verhaal. Dat is wat er gebeurt in narratief pastoraat. Daarover gaat dit artikel, met om te beginnen een voorbeeld in twee stappen.

(1) Sinds enkele maanden zit Frans zonder werk thuis. Hij is 35 jaar, getrouwd en vader van een dochter van zes jaar. Hij heeft het moeilijk met de ontstane situatie en is aangeslagen, voor zijn besef meer dan je zou verwachten. Hij voelt zich minderwaardig en zijn geloofsvertrouwen wordt er niet sterker op. Ook verandert zijn leefpatroon: hij gaat pas diep in de nacht naar bed en staat laat op. Mede op aanraden van zijn vrouw zoekt hij hulp bij zijn predikant. Frans begint met vertellen in welke situatie hij is beland. De pastor toont begrip en biedt ondersteuning. In een vervolgesprek probeert hij te laten zien dat tegenslag en verlies je als gelovige confronteren met de gebrokenheid en kwetsbaarheid van het leven. In zo'n situatie moet je op zoek naar een manier om ermee om te gaan. De pastor probeert

Frans duidelijk te maken dat regelmaat ook in deze fase van het leven belangrijk is: structuur in je dag aanbrengen en zoeken naar een goed leefritme. Regelmatig bidden, God om hulp vragen, heeft een plek in die structuur.

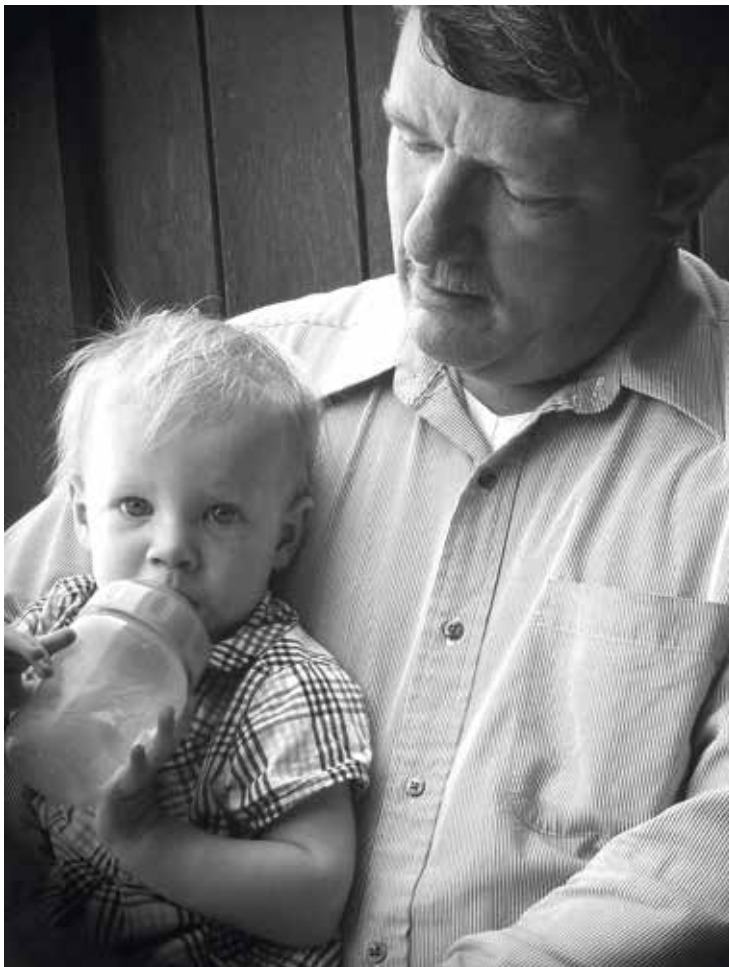
'Een levensverhaal is het verhaal waarmee iemand zijn levensloop interpreteert en ervaart'

Dit is een goed voorbeeld van pastoraat in de concrete situatie van iemand die te maken krijgt met werkloosheid; deze vorm van pastorale ondersteuning helpt. Frans voelt zich begrepen en merkt dat hij zijn leefsituatie beter aankan. Wel vraagt de pastor zich af of ze echt tot de kern gekomen zijn, omdat Frans in één van de gesprekken iets gezegd heeft als: 'Verlies van mijn baan doet iets met mijn identiteit – alsof ik daardoor minder mezelf ben.' Maar dat aspect is niet nader besproken. En omdat Frans aangaf dat hij beter met zijn situatie kon omgaan, zag de pastor

geen reden om erop door te vragen. Frans is dus wel geholpen met deze reguliere vorm van pastoraat, maar toch is er een vervolg nodig, want zijn levensverhaal blijft vastlopen. Daarover gaat stap twee van dit voorbeeld.

(2) Een tijdje later spreken Frans en zijn pastor elkaar opnieuw. Op zich gaat het goed met Frans, hoewel hij nog geen werk heeft. Maar het lukt hem redelijk om zich staande te houden. Hij brengt wel onder woorden dat hij zichzelf erg kwetsbaar vindt en snel last heeft van gevoelens van minderwaardigheid. Daarop besluit de pastor om weer in gesprek te gaan met Frans. Hij vraagt door op dat aspect van minderwaardigheid en in antwoord daarop komt Frans met belangrijke fragmenten van zijn levensverhaal.

Hij is de jongste uit een gezin van vier kinderen. Geen nakomertje, maar wel een kind dat bij het opgroeien sterk het gevoel

Ook al was hij in zijn gezin van herkomst niet gewenst, hij is en blijft een aangenomen kind van God.
Vanuit die overtuiging lukt het Frans om zijn levensverhaal anders te verstaan. ///

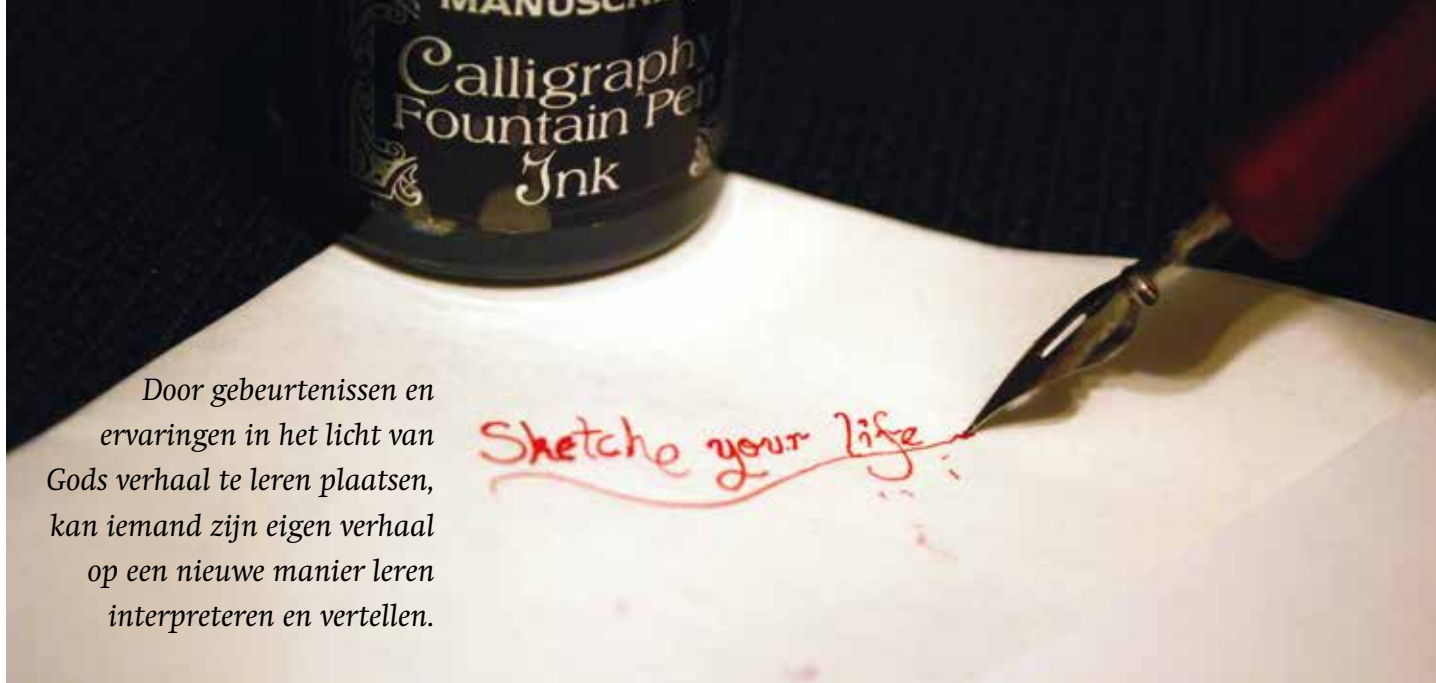
kreeg, vooral via zijn vader, dat hij niet gewenst was. Dat is nooit uitgesproken, maar zo voelde het wel voor Frans. Het werd een patroon: hij voelde zich afgewezen en daardoor minderwaardig. Ook in andere situaties dan de thuissituatie kreeg hij daar last van. Diep van binnen zit bij hem de vraag: aanvaardt God mij wel? Er volgen nu verschillende pastorale gesprekken die zich concentreren op het levensverhaal van Frans, die al vertellend tot de ontdekking komt dat hij steeds vastloopt met de start van zijn leven: 'Alsof er een weeffout in zit.' Vanaf de oorsprong ging het voor hem fout. Voor Frans is het een verrassing als zijn pastor over adoptie begint, adoptie door God. Het evangelie maakt duidelijk dat God mensen op basis van het bevrijdende werk van Christus tot zijn kinderen wil aannemen. Ook al was hij in zijn gezin van herkomst niet gewenst,

hij is en blijft een geliefd, aangenomen kind van God. Vanuit die overtuiging lukt het Frans om zijn levensverhaal anders te verstaan en te vertellen.

Dit is een goed voorbeeld van een narratieve vorm van pastoraat, die vaak in tweede instantie in beeld komt. Frans leert zijn levensverhaal opnieuw te vertellen vanuit het verhaal van God. Hij liep vast met zijn gevoel niet-gewenst te zijn, alsof hij er niet toe deed en doet. Door de pastorale gesprekken heeft hij geleerd dat hij zichzelf als Gods geadopteerde kind mag zien. Dat relateert voor hem zijn 'oorsprongsverhaal'. Het beeld van adoptie geeft hem een nieuwe 'rode draad' om naar zijn leven te kijken. Zo komt hij van minderwaardigheid en overbodigheid tot acceptatie en zelfwaarde, in het licht van Gods evangelie.

Het beleefde leven In het voorgaande voorbeeld wordt zichtbaar wat narratief pastoraat is.

- Het blijft niet staan bij het verhaal over de actuele leefsituatie van de pastorant, maar het achterliggende levensverhaal komt in beeld. Ook bij een narratieve benadering begint pastoraat met luisteren. Daarbij is samen zoeken en doorvragen naar verbindingen met het levensverhaal een belangrijke invalshoek.
- Luisteren is ook ontdekken. De pastor probeert helder te krijgen hoe het concrete verhaal beïnvloed wordt door het levensverhaal. Niet iedereen die met werkloosheid te maken krijgt, heeft last van heftige gevoelens van minderwaardigheid en overbodigheid zoals Frans die had. In zijn geval heeft dat te maken met zijn levensverhaal. Dat laat meteen zien wat een levensverhaal is: het verhaal waarmee iemand zijn levensloop interpreteert en ervaart. Een rake typering van levensverhaal is: het beleefde leven.
- In pastorale hulpvragen draait het vaak om een 'rode draad' in het verhaal (plot) die ervoor zorgt dat iemand, zolang die plot niet verandert, steeds weer vastloopt. Frans heeft de non-verbale communicatie van zijn vader op een bepaalde manier uitgelegd ('ik ben ongewenst') en dat is de rode draad van zijn levensverhaal geworden, die hij bevestigd zag in andere gebeurtenissen.
- In narratief pastoraat laat de pastor zien hoe het levensverhaal eruit ziet in het licht van Gods verhaal. De pastorant leert om op een andere manier naar zijn/haar leven te kijken. Daardoor ontstaat ruimte. In plaats van het ene smalle spoor van bijvoorbeeld afwijzing en daardoor

Door gebeurtenissen en ervaringen in het licht van Gods verhaal te leren plaatsen, kan iemand zijn eigen verhaal op een nieuwe manier leren interpreteren en vertellen.

minderwaardigheid als rode draad te zien en te ervaren, kan Gods evangelie van genade, liefde en aanvaarding een meer omvattend perspectief bieden.

- Belangrijk is dat iemand zich zo'n nieuwe manier van kijken eigen maakt, zich daarin oefent en zijn levensverhaal opnieuw leert vertellen. Als dat gebeurt, leer hij/zij anders naar zichzelf kijken.

Samenvattend: in narratief pastoraat is er aandacht voor iemands levensverhaal omdat dat laat zien welke gebeurtenissen iemand belangrijk vindt en hoe hij/zij ermee omgaat. Gebeurtenissen en ervaringen krijgen betekenis doordat ze in een bepaald licht geplaatst worden. Door ze vervolgens in het licht van Gods verhaal, zijn evangelie van liefde en genade, te leren plaatsen, kan iemand zijn/haar eigen verhaal op een nieuwe manier leren interpreteren en vertellen.

Gods verhaal – levensverhaal Binnen de narratieve benadering bestaan verschillende visies. Een belangrijk

verschil tussen de ene en de andere visie draait om de vraag wie nu eigenlijk welk verhaal vertelt: hoe verhoudt zich het verhaal van mensen tot het verhaal van God? Is het de mens die het verhaal van God construeert en vertelt om voor passende zingeving in zijn eigen leven te zorgen, of is het God die het verhaal van de mens vertelt en laat vertellen om hem te laten delen in de nieuwe werkelijkheid van zijn koninkrijk? Die laatste visie is gebaseerd op de geloofsovertuiging dat de Bijbel het verhaal van de mens vertelt vanuit het

'Het 'script' van een

mensenleven ligt

besloten in Gods

heilsdaden in Christus'

perspectief van God. Die visie is in lijn met de gereformeerde traditie van theologische bezinning. Gods openbaring presenteert ons het dramatische verhaal van Gods relatie met mensen. In die zin is levensverhaal ook een belangrijk Bijbels thema.

Mensen leren in hun eigen leven het 'script' van Gods verhaal herkennen. Gods Woord bevat een verhaal dat een beroep doet op onze emotie en beleving. Niet alleen uitleggen en betogen, ook vertellen hoort bij geloven. De Bijbel vertelt het verhaal van de mens vanuit het perspectief van God. Via de

Bijbelschrijvers vertelt God het drama van de wereldgeschiedenis, van begin (schepping) tot eind (voleinding). In die spannende geschiedenis van Gods relatie met mensen is het levensverhaal van mensen opgenomen. Narratief pastoraat leert mensen hun persoonlijke leefsituatie te verstaan en ervaren in het licht van Gods evangelie. Mensen gaan ontdekken dat Gods verhaal ook het verhaal van hun leven bevat. Het 'script' van hun leven ligt besloten in Gods heilsdaden in Christus.

Thema's Net zoals zich in relaties tussen mensen onderling cruciale momenten voordoen die van invloed zijn op de manier waarop zij met elkaar omgaan, kun je ook in de relatie tussen God en mensen ingrijpende gebeurtenissen aanwijzen – markeringen in het verhaal van God. In Gods weg met de mensen kun je in dat verband wijzen op schepping (de veelbelovende start), zondeval (de tragische breuk), verlossing (het verrassende herstel) en voleinding (het oneindige vervolg).

Deze ingrijpende gebeurtenissen vertonen een bepaalde volgorde – de historische lijn van de Bijbel – en zijn bovendien niet los verkrijgbaar, ze staan in een bepaalde verhouding tot elkaar. Na

de zondeval komt de schepping in een ander licht te staan en kan er niet meer over de schepping gesproken worden alsof er geen zondeval geweest is; net zoals na een ingrijpende crisis in een huwelijksrelatie beide partners niet meer onbevangen kunnen terugdenken aan de veelbelovende start op hun huwelijksdag.

In theologische zin vormt deze hoofdlijn van de Bijbel de structuur van het verhaal van de mens. In elk levensverhaal spelen volgens de Bijbel deze thema's een rol. Ze kunnen zo nodig ook met andere woorden getypeerd worden: oorsprong, breuk, herstel, bestemming. In het leven van de één zal het ene thema meer accent krijgen

dan het andere, maar in het narratief pastoraat gaat het erom dat mensen het verhaal van God, met zijn markeringen, op hun eigen verhaal (leren) leggen, op zo'n manier dat Gods verhaal hen niet meer loslaat omdat de nieuwe werkelijkheid van Gods koninkrijk voor hen ontsloten wordt.

Rode draad Levensverhalen zijn boeiend en spannend. Ze zijn belangrijk voor mensen om allerlei gebeurtenissen en processen bij elkaar te brengen in een zinvolle samenhang.

De concrete, persoonlijke leefsituatie van mensen kan getypeerd worden als de uitkomst van hun levensverhaal op dat moment. In het pastoraat komt

het levensverhaal van mensen meestal ter sprake naar aanleiding van een gebeurtenis in hun concrete leefsituatie, bijvoorbeeld ziekte of een nieuwe baan. Het belang van narratief pastoraat is dat het mensen kan helpen om anders naar zichzelf te kijken, zeker als hun levensverhaal ontregeld is.

In iemands levensverhaal kan een bepaalde rode draad zitten, bijvoorbeeld de herhaalde confrontatie met gebrokenheid in de vorm van veel ziekte of tegenslag, waardoor iemands leven op een smal spoor terechtkomt. Gods verhaal kan iemand in zo'n situatie een ruimer perspectief bieden: er is niet alleen gebrokenheid, maar ook verlossing en vernieuwing. Het zicht daarop kan iemand helpen om een nieuwe rode draad te ontdekken in zijn leven. Dat is de waarde van narratief pastoraat.

'Gods openbaring

presenteert ons het

dramatische verhaal van

Gods relatie met mensen'

cgm.v vakorganisatie voor christenen

Word nu lid van cgm.v en betaal de eerste zes maanden 30 euro

bezoekadres
hanzelaan 342
8017 jl zwolle

telefoon
038-42 54 379

email
info@cgm.v.nl

internet
www.cgm.v.nl

werk & inkomen
ondernemen
loopbaan
rechtsbijstand
verbinding
www.cgm.v.nl

samen werken, samen groeien

WWW.DEREFORMATIE.NL

In dit nummer gaat het over narrativiteit: verhalend preken, en verhalen in het pastoraat. Over dat eerste schrijft Bas Luiten: narratief en gereformeerd staan niet per se lijnrecht tegenover elkaar. Peter van de Kamp noemt levensverhalen een belangrijk Bijbels thema. We zijn benieuwd naar wat u van hun visie en van dit nummer vindt. Laat het ons weten via het reactieformulier op de website, via mail of Twitter. U kunt reageren op de stelling:

De narratieve benadering is mij te subjectief en postmodern.

Achter de schermen wordt momenteel hard gewerkt aan de gezamenlijke Special met Opbouw, die D.V. over vier weken verschijnt. Het thema is: Gewond door het leven. Opnieuw is de Special van plm. 80 pagina's bijzonder geschikt voor bespreking in kringen en groepen. U leest er meer over, ook over hoe u extra nummers kunt bestellen, op pag. 17. Op 18 oktober mag u eerst nog een nummer over liturgie verwachten.

Gods verhaal en dat van mensen

TEKST: PETER HOMMES, PREDIKANT TE LEERDAM EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

In het narratief pastoraat wordt het levensverhaal van mensen in het bredere kader van het verhaal van God gezet. Want Hij heeft iets te vertellen over het verhaal van mensen. Scherper nog: Hij is het die hun verhaal vertelt.

Dit is de essentie van het voorgaande artikel, maar ook het openingscitaat van het laatste hoofdstuk van het onlangs verschenen boek van dezelfde auteur, waarin hij zoekt naar een gereformeerd-theologisch profiel van narratief pastoraat.

God handelt Wat is de verhouding tussen de levensverhalen van mensen en het verhaal van God, die spreekt en zijn Woord heeft gegeven? Hoe verhouden onze verhalen zich tot Gods verhaal? En komen, omdat het nadenken over narrativiteit voortkomt uit een postmoderne context, de historiciteit en waarheid van de Bijbel niet op losse

schroeven te staan?

Op een integere manier neemt Van de Kamp de lezer mee in deze vragen. Hij geeft bondig en duidelijk de achtergronden van narrativiteit weer. Hij laat er geen misverstand over bestaan dat in zijn narratieve benadering God zelf het Woord neemt in het pastoraat: 'In mijn visie wordt er in het pastoraat niet alleen gesproken óver God, maar handelt God zelf via het handelen van mensen' (pag. 14). De verhouding tussen het verhaal van mensen en het verhaal van God is zodanig, 'dat Gods verhaal het levensverhaal van mensen openbreekt en daarop inbreekt met een nieuwe werkelijkheid' (pag. 88). Zo komt het leven in een ander licht te staan, wat het leven ook daadwerkelijk verandert.

Bijbelse perspectieven Dit boek is geschreven voor iedereen die pastoraal werk verricht. De pastoraal werker en de ambtsdrager komen weliswaar het

duidelijkst in beeld, maar ook voor geïnteresseerde kerkleden is het de moeite waard.

Het boek geeft in de eerste twee hoofdstukken een uitgebreide verantwoording van een gereformeerd-theologisch profiel van pastoraat. Wie vooral praktische aanwijzingen zoekt voor pastorale gesprekken kan het beste beginnen met het vijfde en zesde hoofdstuk:

daar vindt de integratie en confrontatie plaats van de lijnen uit de eerdere hoofdstukken en worden praktische aanwijzingen gegeven. Van daaruit kan verdieping worden gezocht in het derde en vierde hoofdstuk, waarin sociaal-wetenschappelijke

inzichten over de mens en zijn levensverhaal worden uitgewerkt en theologische lijnen worden geschetst.

Deze theologische lijnen helpen een pastor om te zoeken naar Bijbelse perspectieven in het leven van een mens. Van de Kamp geeft hierbij aan welke accenten bruikbaar zijn in een pastoraal gesprek, maar ook wat de gevaren zijn van overaccentuering. Wat mij betreft had hij dit hoofdstuk wel wat breder mogen uitwerken, met name de praktische doorvertaling naar aanwijzingen

'Gods verlossend

handelen in

Christus is de grond

voor pastoraat'

N.a.v. Peter van de Kamp, *Verhalen om te leven - levensverhalen in het pastoraat*. Utrecht (Kok), 2013. 172 pagina's, € 14,90.

Samenwerken met God

TEKST: JACOB GLAS, PREDIKANT TE MAASTRICHT ///

voor het pastorale gesprek, omdat dit een pastor helpt om fijngevoeliger te worden in het bespreken van Bijbelse thema's in iemands levensverhaal.

Doorbraak Van de Kamp werkt mooi uit hoe het verhaal van God evangelie is: het goede nieuws over de doorbraak van Gods koninkrijk. Gods verlossend handelen in Christus is de grond voor pastoraat. Dit heeft betrekking op de verhouding van hermeneutiek en soteriologie, dat wil zeggen: 'het hermeneutisch moment (iemands levensverhaal verstaan in het licht van Gods verhaal) wordt gedragen door Gods bevrijdende handelen (soteriologie)' (pag. 49). Dit theologische perspectief vraagt om verdere doordenking, schrijft Van de Kamp: wat betekent deze constatering voor de vraag hoe de verbinding wordt gelegd tussen het verhaal van mensen en het verhaal van God? Ik zou daar nog een vraag aan willen toevoegen, namelijk: hoe is de verhouding van hermeneutiek en pneumatologie? Oftewel: hoe werkt de heilige Geest in het pastorale gesprek? Als in het pastoraat iemands leven in een nieuw licht komt te staan door Gods bevrijdende boodschap, dan is dat het werk van de Geest. Ook dit aspect vraagt mijns inziens om verdere doordenking.

Wij kunnen het geloof niet geven... Het is God die het moet doen... Wij moeten niet denken dat het van ons afhangt... Deze en vergelijkbare opmerkingen hoor ik wanneer mensen reageren op het zoveelste missionaire project dat ergens in Nederland van de grond wordt getild. Missionaire projecten wijken vaak af van de gebruikelijke gang van zaken in de kerk en kunnen behoorlijk ambitieus zijn. Vandaar de tegengeluiden.

Toch leunen de mensen die deze dingen roepen niet lui achterover in hun eigen plaatselijke kerk. Van de predikant wordt verwacht dat hij zondag op de preekstoel staat en met een boodschap komt die goed voorbereid is en mensen aanspreekt. Van de ouderlingen verwacht men dat zij trouw op huisbezoek gaan en daarbij aandacht geven aan bijzondere situaties. Gemeenteleden worden ingezet bij de catechese aan jongeren en de organisatie van kringen. Maar mensen, het geloof kunnen wij niet geven!

We stuiten zowel bij missionaire projecten als in het 'gewone' werk in de kerk op het wonder van de samenwerking tussen mensen en God. Zonder God is er geen geloof. Maar dat geloof is er ook niet als het niet op de een of andere manier wordt doorgegeven. Dat doorgeven kan God zelf ter hand nemen, denk maar aan een visioen dat aan het begin van een bekering kan staan. Maar meestal maakt God gebruik van mensen om het evangelie door te geven. Een schitterend voorbeeld daarvan is de

man die zich tot Jezus bekeerde, Hem niet mocht volgen, maar wel als een van de eerste apostelen werd uitgezonden naar het gebied waar Jezus niet mocht zijn. Jezus zal ook in dat gebied het geloof blijven geven door zijn Geest, maar het werk van de verkondiging laat hij aan deze man over.

God geeft de wasdom. Zo is het en niet anders. Maar als er geen zaad gezaaid wordt, kan er niets groeien. En als het onkruid niet wordt gewied en de plantjes niet worden uitgedund, kan er niet geoogst worden. Ook dat is zo en niet anders. Laten daarom de mensen die ambitieus het evangelie verkondigen niet vergeten dat ze zonder God niets kunnen doen en dat er zonder Hem niets in een mens verandert. En laten mensen die op andere wijze binnen de kerk hun best doen niet denken dat het er bij hen anders aan toegaat dan bij welk missionair project dan ook. Wij kunnen inderdaad het geloof niet geven, maar we mogen wel doen alsof. En als we dat doen, doen we het met diep ontzag voor God.

De pastor als tolk en gids

TEKST: WILLEM VAN DE HORST, DOCENT LEERGANG PASTORAAT, VERBONDEN AAN DE GEREFORMEERDE HOGESCHOOL (ACADEMIE VOOR THEOLOGIE) TE ZWOLLE ///

Door middel van narratief pastoraat leert een hulpvrager om zijn levensverhaal te zien in het licht van Gods grote verhaal met de wereld (zie *Levensverhalen en Gods grote verhaal*, pag. 8-11). Hoe gaat dat in de praktijk in zijn werk? In het volgende artikel wordt dat aan de hand van een casus uitgewerkt.

Alex vraagt mij om langs te komen. Direct bij binnenkomst krijg ik zijn hele verhaal te horen. Hij vertelt dat hem ontslag boven het hoofd hangt en dat het daarnaast thuis ook niet goed gaat. Alex is vaak boos en onredelijk tegenover Janine, zijn vrouw, en tegen zijn beide kinderen. Hun huwelijk, dat vijf jaar geleden zo gelukkig begon, staat fors onder druk. Janine, die bij het gesprek aanwezig is, zegt met

zoveel woorden: 'Alex moet in therapie, anders ben ik weg.'

Belangrijk is om als hulpverlener altijd eerst het hele verhaal van de hulpvrager aan te horen. Dat geldt ook in het narratieve pastoraat. Alex heeft kort de situatie onder woorden gebracht: zijn dreigende ontslag, en de spanningen thuis. Maar wat gaat daarachter schuil? Wat betekent dit voor zijn zelfbeeld, voor zijn verwachtingen van de toekomst?

Hoe is die spanning thuis ontstaan, waar komt zijn boosheid vandaan? En waar is God in het verhaal van Alex?

Ui pellen In elk verhaal kun je verschillende lagen onderscheiden. Luisteren is net als het afpellen van een ui: schil na schil komt bloot te liggen. Narratief pastoraat kun je omschrijven als het leren verstaan van de vraag van de pastoraat tegen de achtergrond van zijn hele

Luisteren is net als het afpellen van een ui: schil na schil komt bloot te liggen. ///

levensverhaal. Het hele verhaal van de pastorant moet zich ontvouwen voordat er ruimte is voor herstel.

Bij doorvragen blijkt dat Alex zich gekleineerd voelt, ook door zijn vrouw, maar hoe komt hij aan die

gevoelens? Zijn in er zijn levensverhaal aanknopingspunten te vinden die die gevoelens verklaren – in zijn karakter, zijn opvoeding, zijn omstandigheden?

Het wordt ook voor Alex zelf een zoektocht. In de loop van een paar gesprekken komen veel thema's langs.

Alex legt op zijn werk de lat hoog, voor zichzelf én voor zijn omgeving. 'Ik heb een kort lontje,' zegt hij verder. Ook komt naar voren dat Alex weinig liefde ondervonden heeft in het gezin waarin hij opgroeide, en dat hij vroeger op school werd gepest. Toen hij ging werken en trouwde, dacht hij dat allemaal achter zich gelaten te hebben. Nu, vijf jaar later, blijkt zijn vermeende paradijs aan scherven te liggen. 'Hoe kan God dit nou doen?' vraagt Alex zich daarbij boos en teleurgesteld af. Die boosheid en teleurstelling zitten diep en blijken verband te houden met het feit dat hij vroeger gepest is. Hij werd thuis en op school gekleineerd, en nu voelt het alsof ook God hem in de hoek zet. Alex ontdekt dat er veel opgekropte woede en verdriet in hem zit.

Verweven Door deze gezamenlijke zoektocht, het 'pellen van de ui', leert de pastorant zichzelf beter verstaan. De pastor is voor de pastorant als het ware een tolk die hem helpt zijn verhaal onder woorden te brengen, én een tolk voor God, door samen met de pastorant te zoeken naar een genezende verbinding met het verhaal van God. Het is duidelijk dat Alex

een beeld van God heeft waar hij veel last van heeft. In de verschillende gesprekken krijgt hij in de gaten hoe hij de woede die eigenlijk gericht is op thuis en op de pesters van vroeger op God projecteert.

'Belangrijk is om als

hulpverlener altijd

eerst het hele verhaal

van de hulpvrager

aan te horen'

Die ontdekking geeft ruimte om stap voor stap te ontdekken dat God er niet op uit is om mensen te pesten en te kleineren. Het Godsbeeld van Alex krijgt langzamerhand een andere kleur, het wordt zachter, liefdevoller, Bijbels. Nog steeds snapt Alex niet dat God zoiets kan laten gebeuren, maar het

lukt hem om afstand te nemen van het gevoel van gekleinerd worden. En opeens vallen hem dan allerlei Bijbelteksten op waarin God nadrukkelijk kiest voor de zwakken en verdrukten. Het is alsof er een wereld voor hem open gaat. De pastor, als tolk en gids, ondersteunt en begeleidt dit zoekproces naar een beter verstaan van de eigen persoon en een helender beeld van God. De pastor moet dus thuis zijn in het verhaal van mensen en in het verhaal van God.

Nomadisch denken Het kenmerkende van de narratieve benadering zit niet in het vakkundig leren luisteren; dat is een noodzakelijke voorwaarde voor elke vorm van pastoraat. Het verschil zit hem in een andere methodische aanpak. De narratieve benadering heeft afstand genomen van een lineaire, deductieve manier van denken over de werkelijkheid, waarin gespeurd wordt naar oorzaken van ontsporing. De gedachte daarbij is dat je, als je de oorzaak hebt opgespoord, vanzelf handvatten hebt voor de oplossing van het probleem.

In de literatuur (zie onderaan dit artikel) wordt de narratieve benadering een vorm van nomadisch denken genoemd. Ons leven wordt gekenmerkt door een zoektocht naar zin en betekenis. Er zijn geen eenduidige oorzaken aan te wijzen waarom mensen precies zijn zoals ze zijn. Onze identiteit ligt niet vast en kan niet in een diagnose worden gevangen. Identiteit is als een reis langs verschillende pleisterplaatsen waar mensen van leren en door geraakt worden. Ieder mens maakt zijn eigen reis en beleeft zijn unieke levensverhaal. Dat verhaal is je identiteit.

Voorwaarden Deze zienswijze heeft gevolgen voor de pastorale basishouding. Allereerst noem ik drie voorwaarden, daarna drie kenmerken die horen bij de narratieve benadering.

- De basishouding van de pastor is *volgend en niet-wetend*. Niet weten betekent dat een pastor niet te snel moet denken dat hij de ander begrijpt. In het voorbeeld van Alex: de pastor moet niet gaan invullen wat zijn dreigende werkloosheid voor hem betekent, hij moet het hem vragen. In die zin volgt hij de gespreksthema's die Alex aandraagt. De pastorant bepaalt het tempo, de pastor volgt.
- Door zo te volgen schept de pastor *een veilige sfeer*. Die is nodig voor de pastorant om bij de 'plot', de rode draad van zijn levensverhaal te komen, en om te ontdekken hoe hij naar God kijkt. Een valkuil in pastoraat is dat de pastor wel denkt te weten welke kant het op moet met de hulpvrager. Die kan daardoor als het ware niet meer 'op verhaal komen.'
- Als er echt ruimte is voor het hele

verhaal van de pastoraant, kunnen er best elementen naar voren komen die de pastor moeilijk vindt of die hij niet voorzien had. De derde voorwaarde is dat de pastor dat moet *accepteren*. In het voorbeeld: als Alex in zijn boosheid God beschuldigt van pesterij, hoeft de pastor dat niet met hem eens te zijn, maar hij moet wel accepteren dat Alex de werkelijkheid op die manier beleeft. In narratief pastoraat moet ruimte zijn voor het hele verhaal van de pastoraant, ook als daar elementen in zitten waar de pastor van schrikt. De pastor accepteert dat de pastoraant werkelijk de emoties, het lijden en de pijn ervaart zoals hij ze beschrijft.

'Het is helend als een pastoraant zo op verhaal mag komen en zich gehoord, gezien en erkend weet'

Werkwijze Een open, volgende luisterhouding, een veilige sfeer en acceptatie van het verhaal van de pastoraant zijn dus voorwaarden voor een narratieve vorm van pastoraat. Maar wat doe je als pastor nou precies als je een narratieve vorm van pastoraat wilt verlenen, hoe ga je te werk?

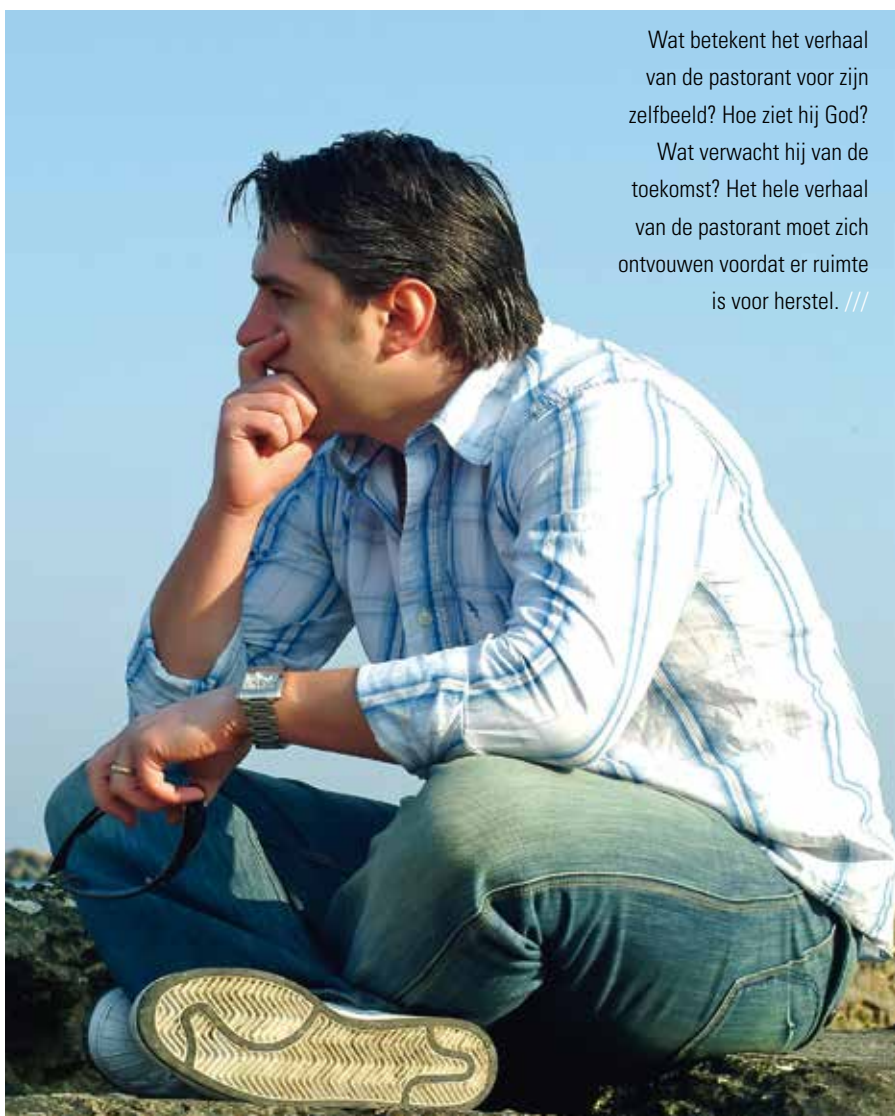
- Je houdt je vooral bezig met het verhaal dat de pastoraant zelf vertelt, en zoekt niet naar een diagnose van hem of haar als persoon. Ik noem dat: *tekstgericht in plaats van lezergericht*. Een hulpvrager kiest vaak onbewust kenmerkende woorden of beelden om over zijn situatie te vertellen. In wat en hoe hij het vertelt, zit zijn verhaal. Alex bijvoorbeeld vertelt dat hij zich 'gekleineerd' voelt. Dat is een duidelijk beeld met grote emotionele betekenis, een belangrijke 'plot' in zijn verhaal. Een mogelijke diagnose van hem als persoon (bijvoorbeeld: iemand met een zwakke persoonlijke

structuur) doet niet ter zake, is pastoraal niet helpend en schept afstand. Erkenning van het verhaal, met zijn beelden, analogieën en metaforen erkent en verbindt.

- Je gaat op zoek naar de rode draad. In elk levensverhaal keren bepaalde thema's terug. Ze vormen 'de plot' in het verhaal. Alex bijvoorbeeld voelt zich in veel situaties gekleineerd, en geeft zelf aan dat hij 'een kort lontje' heeft, een metafoor die uitdrukt dat hij gauw boos wordt. Ook komt telkens terug dat hij voor zijn gevoel nu wel genoeg geleden heeft. God moet voldoen aan zijn gevoel voor rechtvaardigheid. Maar met

deze thema's, deze 'plots', loopt Alex vast, hij kan ze niet inpassen in Gods verhaal. In het narratieve pastoraat gaat de pastor in dit geval samen met Alex, de pastoraant, op zoek naar een wending, een verandering van de 'plot', waardoor het mogelijk wordt om op een andere manier te leren kijken naar de gebeurtenissen in zijn leven in het licht van Gods verhaal.

- In het narratief pastoraat is sprake van een bijzondere manier van *samenwerken* tussen pastor en pastoraant. De ruimte tussen pastor en pastoraant wordt als het ware gevuld met het verhaal, de tekst van de pastoraant, en daar zijn beiden bij betrokken. De reacties van de een, verbaal en non-verbaal, hebben invloed op de ander. Het verhaal van de pastoraant is waar

Wat betekent het verhaal van de pastoraant voor zijn zelfbeeld? Hoe ziet hij God? Wat verwacht hij van de toekomst? Het hele verhaal van de pastoraant moet zich ontfouwen voordat er ruimte is voor herstel. ///

het om draait, maar dat roept reacties en associaties op bij de pastor. Vragen-derwijs kan hij die inbrengen in het gesprek; die reacties en associaties komen dan in die 'tussenruimte'.

Dat moet wel zorgvuldig en wijs gebeuren. Heel belangrijk is de groeiende chemie tussen twee mensen, omdat daarin het verhaal van de pastorant zich steeds verder kan ontfoutwen. Het gesprek komt op een niveau waarbij er geen sprake meer is van een 'ik' en een 'jij', maar vooral van een 'wij'. De verstaanshorizon van twee mensen verbindt zich, maar versmelt niet. De zelfstandigheid van beiden moet overeind blijven.

Doel Het is helend als een pastorant zo op verhaal mag komen en zich zo gehoord, gezien en erkend mag weten. Het doel van het narratieve pastoraat is dan ook tweeledig. De pastorant leert allereerst zijn eigen verhaal verstaan, en daardoor wordt hij vervolgens op weg geholpen om een nieuwe verbinding te maken met het verhaal van God in zijn leven. De pastor luistert veel en helpt hem verwoorden wat hij voelt. Daarnaast kan hij hem in dit proces op dingen wijzen die hij zelf nog niet zag. Alex ontdekte dat er bij hem veel opgekropte woede en verdriet zat. Hij merkte dat hij het God kwalijk nam wat er thuis en op school was gebeurd. Hij begreep dat er mensen waren met wie hij over het verleden in gesprek moest; die ruimte was er gelukkig. In zijn relatie met Janine, met zijn kinderen en met God is meer rust en vrede gekomen.

Gebruikte literatuur:

R. Ganzevoort & J. Visser, *Zorg voor het verhaal*. Zoetermeer (Meinema), 2007. Jan Olthof, *Handboek Narratieve Psychotherapie*. Enschede (De Tijdstroom), 2012.

Special Gewond door het leven

Al voor het vierde achtereenvolgende jaar verschijnt er D.V. een gezamenlijke Special van De Reformatie en Opbouw, dit jaar over het thema: Gewond door het leven. Als abonnee ontvangt u deze Special op of rond 1 november aanstaande.

In deze Special komt een aantal interviews die schetsen wat er allemaal op mensen af kan komen. Arjan bijvoorbeeld werd veel met ziekte geconfronteerd. Hij vertelt over hoe hij door mensen uit zijn kerkelijke gemeente gezien werd: 'Ik was niet iemand, ik was een geval.' Clary, die jarenlang door haar echtgenoot werd bedrogen, zegt: 'Het enige wat overblijft is leven heel dicht bij Vader, ook al begrijp ik zijn beleid niet.' Waar is God in de moeiten die we meemaken? Hoe moet je het persoonlijk lijden duiden? Hoe spreekt de Bijbel erover? Van Reformatieredacteurs Bas Luiten en Bram Beute, en van Opbouwredacteur Ton Vos zullen in de Special theologische bijdragen komen die op deze vragen ingaan. Daarnaast mag u artikelen verwachten die u verder helpen in het omgaan met lijden en verwondheid. In die bijdragen gaat het over: in hoeverre is er herstel mogelijk, hoe geef je het een plek in je leven en hoe help je anderen in hun lijden?

Verder in deze Special onder meer een aantal gedichten van ds. Simon van der Lugt, door Marleen Hengelaar-Rookmaker (ArtWay.eu) voorzien van een beeldmeditatie; lezersbijdragen, do's en don'ts als je mensen ontmoet met wonden, zeven werkwoorden voor de kleine groep, en artikelen over lotgenotengroepen en over vervolgde christenen in het buitenland.

De Special vormt prima materiaal voor bijvoorbeeld een themagesprek, een Bijbelstudieavond of een bezinningsbijeenkomst. Wilt u extra exemplaren bestellen voor mensen in uw omgeving, voor uw vereniging, kring of gemeente, mail uw verzoek dan naar administratie@dereformatie.nl. De kosten daarvan zijn:

1 t/m 9 exemplaren: € 4,95 per stuk (incl. porto)

10 t/m 19 exemplaren: € 3,95 per stuk (incl. porto)

20 exemplaren of meer: € 2,95 per stuk (incl. porto)

Mozes' opvolger

'WANNEER ER EEN BESLISSING MOET WORDEN GENOMEN, MOET HIJ ZICH TOT DE PRIESTER ELEAZAR WENDEN'

Numeri 27:21a

Mozes gaat sterven. Daarmee verliezen de Israëlieten hun leider, die hen jarenlang met grote toewijding gediend heeft. Zij raken hun herder kwijt, die hun namens God de goede weg gewezen heeft (vgl. Num. 27:16-17).

Op Mozes' eigen verzoek mag hij een nieuwe leider van het volk aanstellen, in de persoon van Jozua. Jozua is een bekwame man. Hij bezit geestkracht (vers 18). Hij krijgt deel aan het aanzien dat Mozes genoot. Heel Israël zal hem gehoorzamen (vers 20). Hij mag zelfs gaan doen wat Mozes niet gelukt is: leiding geven aan de intocht van Israël in het beloofde land en de verovering van Kanaän. De ster van Mozes lijkt te verbleken in het licht van wat onder Jozua's leiding zal gebeuren. Toch is Jozua minder dan een tweede Mozes. Net zo min als Mozes mag hij zelf zijn beslissingen nemen. Hij moet van God horen wat hij moet doen. Jozua moet daarvoor naar de hogepriester Eleazar gaan. Eleazar kan dan de HEER raadplegen met behulp van de orakelstenen (de Urim en de Tummim). Generaal Jozua moet zijn legerorders in ontvangst nemen via de priester Eleazar.

Bij Mozes was het anders. Evenals de priesters mocht hij bij God naar binnen lopen, in de ontmoetingstent. Daar richtte de HEER Zich rechtstreeks tot hem (vgl. Lev. 9:23; Num. 1:1; 7:89). De hoge God sprak met Mozes zoals

een man met zijn vriend (Num. 12:7-8; Deut. 34:10). Als Mozes wilde weten wat hij moest doen, hoefde hij niet eerst bij Aäron of Eleazar langs. Hij was niet afhankelijk van wat de Urim en de Tummim zouden zeggen.

Jozua mag Mozes' werk afmaken. Tegelijk kan Jozua maar voor een deel in de schoenen van zijn voorganger staan. Met hem komt er een nieuwe leider, maar niet een met wie God net zo vertrouwelijk omgaat als met Mozes. Mozes genoot Gods speciale gunst en mocht daarom tussen de HEER en Israël in staan (zie Ex. 33 en 34). Die taak kan Jozua niet overnemen. Een deel van de vacature-Mozes blijft openstaan.

Dat zegt meteen veel over Jozua's toekomstige werk. Hij mag laten zien dat echt waar is wat zijn naam tot uitdrukking brengt: Jozua = 'de HEER redt'. Toch zal met Jozua Gods doel nog niet bereikt worden. Eeuwen na zijn dood moet Israël het beloofde land weer uit. Een deel van de Joden komt opnieuw in Egypte terecht. Zij vertalen de Schriften in het Grieks. Jozua krijgt dan een Griekse naam: Jezus.

De HEER redt. Inderdaad. Mozes mocht daar het zijne voor doen en Jozua ook. De uiteindelijke redder moest rechtstreeks uit de hemel komen: de Zoon die aan het hart van de Vader rust (Joh. 1:18).

*De uiteindelijke redder moest
rechtstreeks uit de hemel komen*

Visie

Hoe ziet de wereld er over vijf jaar uit?

De mensen van Google hebben wel een idee. Tegen die tijd draagt iedereen een *Google glass*, een draagbare computer op een brillenmontuur. Typen is verleden tijd, smartphones zijn hopeloos ouderwets en iedereen is voortdurend online. Natuurlijk zitten er nog flink wat haken en ogen aan de plannen, maar de toekomstvisie van Google is voor veel mensen inspirerend. De wereld volgens Google, daar wil je toch bij horen?

TEKST: HANS-JAN ROOSENBRAND, PREDIKANT TE DELFT /// FOTO: TED EYTAN

Bij het opstellen van de toekomstvisie van de kerk in Delft hebben we een tijd geleden gekozen voor het motto: 'Samen op weg naar de jongste dag'. Daarin zijn we bepaald niet uniek. Christenen laten zich sinds Hemelvaart inspireren door de dag van Jezus' terugkomst. Tegen de omhoog kijkende Galileërs zeiden de twee engelen al: 'Jezus, die uit jullie midden in de hemel is opgenomen, zal op dezelfde wijze terugkomen als jullie hem naar de hemel hebben zien gaan.' Lees vervolgens de rest van het Nieuwe Testament eens met deze zoekopdracht en het valt ineens op hoe de christelijke levensstijl concreet gevormd

wordt door de verwachting dat Jezus terugkomt.

Beeld Net als in de reclame van Google gaat ook een christelijke toekomstvisie pas inspireren als je er een beeld bij hebt. Tijdens een Bijbelstudie met internationale studenten in Delft vertelde een van hen dat zij had besloten om Jezus te volgen. Tegelijk gaf ze toe dat ze het lastig vond om sommige geloofsfeiten te accepteren en te vertrouwen op God. De Bijbelstudie ging over Marcus 16, een van de ooggetuigenverslagen van de opstanding van Jezus. Ze kon niet geloven dat Jezus echt lichamelijk opstond uit een graf,

zoals de evangelisten beschrijven. Als je in de Bijbel leest, valt op hoe het zien met geloven te maken heeft. Jezus verscheen niet voor niets gedurende veertig dagen herhaaldelijk aan de leerlingen, met wie Hij sprak over het koninkrijk van God (Hand. 1:3). De engelen zeggen ook niet voor niets tegen de leerlingen dat Jezus zal terugkomen *op dezelfde wijze* als Hij zojuist werd opgenomen. Het is juist doordat Jezus Zichzelf met zijn verrezen lichaam toonde aan zijn leerlingen – ze hadden er een concreet beeld bij – dat hun levens ook echt konden veranderen. Pasen inspireerde pas nadat de leerlingen Jezus hadden gezien en aangeraakt. Tegen Tomas zegt Jezus: 'Leg je vingers hier en kijk naar mijn handen, en leg je hand in mijn zij. Wees niet langer

*'Pasen inspireerde
pas nadat de
leerlingen Jezus
hadden gezien en
aangeraakt'*

ongelovig, maar geloof.' Het is net als met reclames: het *beeld* van de opgestane HEER deed wat met de levens van de leerlingen! Wij moeten het doen met de schriftelijke verslagen van de ooggetuigen. Wij hebben de HEER niet zelf gezien. Maar we hebben wél getuigenissen van anderen: omdat zij het gezien hebben, geloven wij. Omdat anderen er toen een concreet beeld bij hadden, is het mogelijk dat wij nu ook geloven.

Toekomst Het lichaam waarmee Jezus opstond en de boodschap van de engelen bij Jezus' hemelvaart zijn de apostelen voor altijd bijgebleven. De gebeurtenissen vanaf Pasen zijn vormend voor de christelijke toekomstverwachting. En voor het leven hier en nu. Johannes schrijft bijvoorbeeld over een leven vol vertrouwen naar de toekomst, dankzij de opstanding van Jezus: 'hoewel wij nog in deze wereld zijn, zijn we als Jezus' (1 Joh. 4:17).

Volgens een van directeurs van Google, Ray Kurzweil, zullen we in de toekomst in staat zijn om onze herseninhoud op te slaan op een harde schijf. De consequentie daarvan is, volgens Kurzweil, dat we dan eeuwig zullen leven. De vooronderstelling is echter dat we daarvoor onze lichamen niet nodig hebben.

De Bijbel inspireert met een ander vooruitzicht. De kern van de christelijke toekomstverwachting bestaat niet uit het verlangen naar de bevrijding van het lichaam of het leven in een harde schijf. In de brieven van de apostelen is de hemel duidelijk geen eindstation. Het is de plaats waar onze levens met dat van Jezus verborgen zijn in God (Kol. 3:3). Met deze wat cryptische uitdrukking

bedoelt Paulus dat God toewerkt naar een nieuwe wereld, waarin het sterfelijke door het leven wordt verslonden (2 Kor. 5:4).

Inspiratie Ik verwacht als christen geen bevrijding van mijn lichaam. Wel de verbetering ervan. De gedachte dat na dit leven de hemel wacht is misschien troostvol, maar inspireert mij niet echt. Ik merk dat het mij niet echt verandert, omdat het mij geen hoop geeft voor dit leven. Dat kan alleen Pasen. Jezus' leerlingen hebben het prototype gezien van hun eigen toekomstige lichaam. Dat maakt wel het verschil. Paulus gebruikt in 2 Korintiërs 5 het beeld van een tent en van kleding. Niemand wil dat zijn tent wordt afgebroken – veel mensen in de tijd van Paulus leefden in tenten – en niemand wil naakt rondlopen. Mensen willen wel een betere versie ervan: een solide gebouw, eersteklas kleding. N.T. Wright

*Wat zegt de
verwachting dat Jezus
terug zal komen over het
soort gemeenschap dat
wij willen zijn?*

schrijft dat dit de eigenlijke reden is waarom mensen kleding dragen. Niet zozeer vanwege de weersomstandigheden of vanwege de schaamte, hoewel beide zeker een rol spelen, maar omdat iedereen – volgens hem – diep van binnen weet dat hij of zij door God gemaakt is voor meer dan alleen het naakte bestaan: '*Clothes are an anticipation of our resurrected bodies*' (N.T. Wright, 2 Corinthians, p. 54). Het motto dat we als gemeente hebben gekozen is natuurlijk mooi, maar wat zegt de verwachting dat Jezus terug zal komen over het soort gemeenschap dat wij, met veel andere kerken, willen zijn? In 2 Korintiërs 5 wordt dat heel concreet.

- *Goede moed*

Christenen, zegt Paulus, zijn mensen vol goede moed (2 Kor. 5:6-8). In een wereld waarin, als je erover nadenkt, weinig reden is voor optimisme, hebben christenen door Gods beloften *goede moed* voor de toekomst. Zoiets valt op. Een getuigenis van een jonge Chinese studente bevestigde dit onlangs. Ze vertelde dat ze tot geloof gekomen was, onder andere doordat ze merkte dat veel christenen in haar omgeving positieve mensen waren: open tegenover andere mensen, positief over de plaats waar ze wonen en het werk dat ze doen, en vol vertrouwen over de toekomst.

- *Nieuwsgierig*

Christenen zijn ook nieuwsgierige mensen. Ze bouwen als gelovigen voort op de traditie van de apostelen, en juist daarom kiezen ze er bewust voor om te leven in verwachting van de dag dat Jezus terugkomt. Die houding maakt hen nieuwsgierig. Ik ben, juist als christen, benieuwd naar wat nog niet zichtbaar is en ik voel me vrij om samen met anderen te zoeken naar vernieuwing en passende vormen van kerk-zijn in deze tijd.

- *Vernieuwing*

Christenen zijn ook mensen die graag doen wat God behaagt (2 Kor. 5:8-10). Een gemeenschap van gelovige mensen is een gemeenschap waarin het ergens over gaat. Wie zich laat inspireren door de visie van Google maakt waarschijnlijk ook gebruik van de diensten van dat bedrijf. Op een vergelijkbare manier mag je verwachten dat het leven door de Geest in de kerk zichtbaar wordt in concrete vergeving, gastvrijheid en verdraagzaamheid. Want God werkt door Jezus aan een nieuwe wereld. Daar wil je toch bij horen?

De echte Paulus over vrouwen in de kerk

TEKST: BRAM BEUTE, PARTTIME PREDIKANT TE NUNSPEET, ADVISEUR BIJ DE VERRE NAASTEN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Welke van de volgende twee vragen vind je het interessantst: (1) is de eerste brief aan Timotëus door Paulus geschreven of is het waarschijnlijker dat de brief later door iemand anders onder zijn naam geschreven is, of (2) hoe moeten we Paulus' verbod voor vrouwen om te spreken in christelijke samenkomsten begrijpen?

Mijn antwoord zou zijn: vraag 2. Dat was voor mij ook de reden om de dissertatie van Myriam Klinker-De Klerck, *Herderlijke regel of inburgeringscursus? Een bijdrage aan het onderzoek naar de ethische richtlijnen in 1 Timoteüs en Titus*, te lezen. Zij behandelt uitgebreid de teksten van Paulus over de positie van christelijke vrouwen in de gemeente en in het huwelijk. Tenminste, voor zover het gaat om teksten uit 1 Timoteüs, Titus of 1 Korintiërs. Toch komen deze teksten aan de orde als een schijnbaar willekeurige casus en is het bredere kader van het boek de vraag of Paulus echt de auteur is van de zogenaamde pastorale brieven (de brieven aan Timoteüs en Titus). Daarmee past Klinker-De Klerck in de traditie van de Theologische Universiteit in Kampen waaraan ze promoveerde. Haar promotor prof. dr. Rob van Houwelingen schreef een proefschrift over de vraag of de tweede brief van Petrus wel werkelijk van Petrus was. Van Houwelingens voorganger, prof. dr. Jakob van Bruggen, getroostte zich veel moeite om aan te tonen dat alle brieven

uit het Nieuwe Testament die Paulus als auteur noemen ook werkelijk van Paulus zijn.

Korte tijd? Daar denken veel nieuwtestamentici anders over. Dat heeft ook vaak te maken met een bepaalde visie op de ontwikkeling van het christendom. Jezus en de apostelen zouden verwacht hebben dat het koninkrijk snel definitief zou aanbreken. Jezus zegt in Joh. 16:16-19 bijvoorbeeld dat Hij een korte tijd niet te zien zal zijn, maar kort daarna weer wel. Ook Paulus schrijft in 1 Kor. 7:29-31 dat de tijd kort is en dat je je niet al te druk moet maken om getrouwd zijn, verdriet, blijdschap of deze wereld, want 'de wereld die wij kennen gaat ten onder.'

De eerste brief van Paulus aan Timoteüs en zijn brief aan Titus daarentegen geven uitgebreide instructies voor de inrichting van het gemeentelven en de verschillende rollen van oudsten, diakenen, weduwen, mannen en vrouwen in de gemeente. Daarbij wordt opgeroepen de bestaande gezagsstructuren te aanvaarden: slaven

moeten hun meesters gehoorzamen en vrouwen hun mannen. Dit om de rust in de gemeente te bewaren en een goede indruk te maken naar buiten toe. In de gemeente moet men zelfs bidden voor alle koningen en gezagsdragers 'opdat we rustig en ongestoord kunnen leven' (1 Tim. 2:2). Is het daarom niet waarschijnlijk dat deze brieven stammen uit een later tijdperk, toen duidelijk was dat Gods koninkrijk toch niet zo snel kwam als eerst gedacht, en christenen weer moesten gaan leren om ook als burgers van deze wereld te leven?

Burgerlijk Deze kwestie vormt de vraagstelling van *Herderlijke regel*: geven 1 Timoteüs en Titus een herderlijke regel (van Paulus) of is het eerder een inburgeringscursus voor christenen in deze wereld van een later datum? Klinker-De Klerck zet alle teksten uit 1 Timoteüs en Titus op een rijtje waarin een richtlijn wordt gegeven met betrekking tot intermenselijke relaties. Ze komt daarbij tot de conclusie dat Paulus' richtlijnen weliswaar goed aansluiten bij de sociale conventies van zijn tijd, maar de motivering ervoor is niet dat christenen dan veilig en gerust

'Het brede kader van het boek is de vraag of Paulus echt de auteur is van de pastorale brieven'

in deze wereld kunnen leven.

In het tweede deel van haar dissertatie vergelijkt Klinker-De Klerck de inhoud van de richtlijnen die betrekking hebben op de verhouding tussen mannen en vrouwen met wat Paulus daarover schrijft in de eerste brief aan de Korintiërs, een onbetwiste Paulus-brief. Ze toont daarmee aan dat wat de schrijver in 1 Timoteüs en Titus schrijft niet in tegenspraak is met 1 Korintiërs en dat in 1 Timoteüs en Titus niet meer 'burgerlijke' waarden verdedigd worden dan in 1 Korintiërs.

Herderlijke regel is een heldere systematische studie die overtuigend aantoonst dat 1 Timoteüs en Titus niet 'burgerlijker' zijn dan 1 Korintiërs. De vraag is alleen hoe relevant dat is. De stelling dat de pastorale brieven burgerlijk zouden zijn, is sinds de jaren '80 al in diverse onderzoeken bekritiseerd, al zou de algemene beeldvorming onder nieuwtestamentici anders zijn. Het is jammer dat niet de teksten over man-vrouwverhouding in de eerste christelijke gemeenten de spits van Klinker-De Klercks onderzoek vormen. Haar onderzoek heeft wel materiaal opgeleverd voor een apart boekje hierover. In 2011 schreef ze *Als vrouwen het Woord doen: over schriftgezag, hermeneutiek en het waarom van de apostolische instructie aan vrouwen*.

M/V Interessant is de indeling die *Herderlijke regel* maakt in motiveringen voor de richtlijnen voor intermenselijke verhoudingen in de gemeente. De auteur ziet twee groepen: interne en externe motivaties. Een duidelijke gezagsverhouding bijvoorbeeld in de relatie tussen mannen en vrouwen zorgt ervoor (1) dat de rust in de gemeente bewaard blijft (intern) en (2) dat er niet gelasterd wordt over de gemeente

(extern). Dat laatste ziet Klinker-De Klerck dan niet als een argument voor 'verburgerlijking' van christenen, maar vooral als een missionair motief.

Als je deze dubbele motivatie voor de positie van vrouwen in de gemeente op onze tijd toepast, levert dat een ingewikkeld beeld op. Vanuit missionair oogpunt lijkt dan de openstelling van alle ambten voor vrouwen de aangewezen weg. Maar omwille van de rust in de gemeente zou het dan juist misschien beter zijn om alles bij het oude te laten.

Nu zegt Klinker-De Klerck niet dat Paulus alleen maar een extern en een intern argument hanteert voor de positie van vrouwen in de kerk. Het is de wijze waarop ze Paulus' argumenten ordent. Paulus doet daarbij ook een beroep op de scheppingsvolgorde en de zondeval om zijn voorschriften te motiveren (1 Kor. 11:8,9 en 1 Tim. 2:13,14). Hoe die verwijzingen precies gewogen moeten worden, wordt in *Herderlijke regel* niet duidelijk. Vanwege de probleemstelling van het proefschrift hoeft dat ook niet, maar het is in het gesprek over de man-vrouwverhouding in de kerk wel van groot belang. Zijn Paulus verwijzingen naar de schepping gelegenheidsargumenten of hebben ze juist een absolute zeggingskracht? Het blijft toch maar moeilijk te begrijpen wat het feit dat Adam eerst is geschapen en dat 'de vrouw' werd verleid te maken heeft met het gegeven dat ze geen gezag over 'de man' mag claimen. Net als in *Als vrouwen het Woord doen* komt Klinker-De Klerck uiteindelijk ook niet verder dan: 'Kennelijk bieden beide heilshistorische gebeurtenissen voor de apostel voldoende oudtestamentische grond om de man gezag toe te kennen over de vrouw en niet omgekeerd.'

Schriftgebruik Het zou interessant zijn om verder te onderzoeken waarom dat voor Paulus afdoende was en wat zijn verwijzing naar de Schriften in dit geval (en in andere gevallen) betekent. Schriftverwijzingen hebben in het Nieuwe Testament niet allemaal dezelfde argumentatiekracht. Soms zijn ze funderend, soms zijn ze meer illustratief. Hoe zit dat bijvoorbeeld in 1 Korintiërs 11:8? Daar zegt Paulus dat vrouwen hun hoofd in de samenkomsten moeten bedekken omdat vrouwen uit de man zijn voortgekomen en niet andersom. Maar even later benadrukt hij dat ze samen een eenheid moeten vormen in God en zegt hij: 'zoals de vrouw uit de man is voortgekomen, zo bestaat de man door de vrouw.' (1 Kor. 11:12). Ik kijk uit naar een onderzoek dat Paulus' verwijzingen naar het Oude Testament, juist ook als het gaat om de positie van vrouwen in de christelijke gemeente, in het bredere kader van het Schriftgebruik van de nieuwtestamentische auteurs zet.

N.a.v. Myriam Klinker-De Klerck, *Herderlijke regel of inburgeringscursus? Een bijdrage aan het onderzoek naar de ethische richtlijnen in 1 Timoteüs en Titus*. Zoetermeer (Boekencentrum academic), 2013. 304 pagina's, € 29,50.

MICHA ZONDAG 2013

Op 20 oktober a.s. staan duizenden kerken wereldwijd stil bij gerechtigheid. Micha Zondag staat dit jaar in het teken van armoede veroorzaakt door financiële wanpraktijken en corruptie. Het thema is: 'Ik hoor jullie klacht', geïnspireerd op Jakobus 5. Het kerkenpakket voor deze Micha Zondag is nu ook online beschikbaar.

De Micha Zondag grijpt terug op de Bijbelse profeet Micha, die in het gelijknamige bijbelboek krachtig oproept om goed en recht te doen. De speciale zondag is een initiatief van Micha Nederland, een netwerk van diverse kerken en organisaties.

Het initiatief voor deze gerechtigheidsbeweging komt uit het Zuiden van de wereld. In 84 landen hebben kerken en organisaties zich verenigd om samen een krachtige oproep tegen armoede als het gevolg van corruptie en ander onrecht te laten horen. Waarbij de Bijbelse boodschap om recht te doen en de Millenniumdoelen een belangrijke inspiratie vormen.

Elke gemeente kan meedoen met Micha Zondag. Via de website www.michazon-dag.nl kun je het kerkenpakket down-

loaden en je gemeente aanmelden, zodat je op de hoogte blijft van alle acties en themamaterialen die speciaal voor Micha Zondag 2013 worden ontwikkeld.

NATIONALE SYNODE 2013

Op vrijdag 25 en zaterdag 26 oktober 2013 zal de tweede editie van de Nationale synode in de Grote Kerk van Dordrecht plaatsvinden. De vertegenwoordigers van alle kerkverbanden en geloofsgemeenschappen worden opnieuw genodigd tijdens deze bijeenkomst om samen te spreken over wat hen bindt in hun geloof in God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. De Nationale Synode 2013 is een vervolg op de synode van december 2010. Alle kerkgenootschappen en geloofs-gemeenschappen die op de een of andere manier hun wortels hebben in de Reformatie, worden verwacht. De Rooms Katholieke Kerkprovincie van Nederland zal aanwezig zijn als waarnemer. Ook de zogenoemde migrantenkerken zijn opnieuw present.

Voor de synode zijn verschillende groepen mensen uitgenodigd. In de kern gaat het om christenen die in hun eigen

kerkgemeenschap bestuurlijke verantwoordelijkheid dragen, vertegenwoordigers van christelijke en kerkelijke verenigingen van jongeren en gemeenteleden op het grondvlak van de kerken. Deze drie groepen – in totaal ongeveer vijfhonderd personen – vormen samen de kern van de nationale synode. De openingsen slotbijeenkomst van de synode zijn voor het publiek toegankelijk, waarbij maximaal twaalfhonderd personen aanwezig kunnen zijn.

Ga voor meer informatie naar www.nationalesynode.nl.

THEMAZONDAG CHRISTEN ZIJN OP JE WERK

Zondag 10 november a.s. staat helemaal in het teken van Christen zijn op je werk. In veel kerken en gemeenten wordt dan over dat thema gepreekt, soms in aansluiting op de dankdag voor gewas en arbeid. Alle kerken en gemeenten zijn uitgenodigd om hieraan mee te doen. Elke kerk kan op haar eigen manier invulling geven aan deze themazondag. Materiaal is beschikbaar op www.christenzijnopjewerk.nl.

UIT DE KERKEN

Preekconsent:

Verlengd van drs. G. den Dulk te Voorburg.

Aangenomen:

Naar Rijnsburg: P. Niemeijer uit Den Helder.

Beroepbaar gesteld:

Door de classis Zutphen: br. F. Rinkema, folkertrinkema@live.nl, T 0545 474493

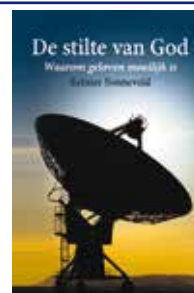
Jubilea:

Meppel, 30 sept., 40 jaar predikant: Ds. P.K. Meijer (1947).

Kampen, 30 sept., 40 jaar predikant: Ds. C.J. de Ruijter (1949).

De stilte van God

Het is een ervaring van iedere gelovige: dat soms, korte of langere tijd, de hemel gesloten is. Ook **Reinier Sonneveld** maakte dat mee. Langdurig en intensief. Hij hervond het geloof. In dit nieuwe boek maakt hij deze ervaring vruchtbaar voor anderen. Een onderzoek naar het ontstaan van twijfels en hoe je ze te lijf kunt gaan.

Buiten & Schipperheijn Motief

www.buiten.nl – in de boekwinkel – 384 p., € 17,90